

NIEUWE UITGAVEN

[RECENSIE]

Herman Balthazar & Nico Van Campenhout, *Twee jonge Vlamingen in de Grooten oorlog. Oorlogsdagboeken en levensverhaal van de flaminganten August Balthazar en Leo Picard*, Tielt, Lannoo, 2014, 383 pp., ill., ISBN 9789401411486.

De inhoud van het boek dat Herman Balthazar en Nico Van Campenhout samen verzorgden, reikt verder dan de enigszins enigmatische titel doet vermoeden. Hoewel de uitgebreide biografieën van beide politieke tenoren ongeveer dezelfde periode overspannen, verliepen ze nauwelijks parallel en doorkruisten ze elkaar slechts zelden. Niettemin biedt de confrontatie een andere kijk op contrastrijke facetten van de Vlaamse beweging.

August Balthazar werd geboren op 10 oktober 1893 als zoon van een paardenknecht-koetsier en een moeder vlasspinster. Tijdens die periode onderging Gent een diepgaande transformatie: de versnelde industrialisatie schiep sociale emancipatiemogelijkheid voor de arbeiders, vuurde hun strijd lust voor meer politieke rechten aan en zette hen aan om hun politieke organisaties steviger uit te bouwen. August of Gust Balthazar werd leerling in een stadsschool, leerde er Frans en boekhouden en vond begin 1909 werk in de SM Volksdrukkerij Gent, de socialistische burcht van Edward Anseele. Daarnaast onderhield hij in zijn woonwijk, het Rabot, contacten met een bredere groep van progressistische burgers waar de Vlaamse problematiek af en toe aan bod kwam. Verder engageerde hij zich bij de Socialistische Jonge Wacht, publiceerde bijdragen in de *Almanak Vooruit* en groeide uit tot de spil van het militantenwerk. Daar geraakte hij geleidelijk aan verwickeld in het conflict tussen Hendrik De Man en Edward Anseele rondom de rol van de Gentse coöperatieve Vooruit. Aan de vooravond van het uitbreken van de oorlog, bleef hij vruchteloos uitkijken naar Het morgenrode der zege van zijn pacifistisch ideaal.

Gemobiliseerd op 31 juli 1914 kreeg hij zijn vuurdoop in de bekende Slag der zilveren helmen te Halen. Eens gevangengenomen werd hij op transport gezet naar het kamp van Soltau. Hij zou van half september 1914 af nog 49 maanden in gevangenschap doorbrengen. In Soltau vatte hij de redactie van zijn dagboek aan en versterkte zijn drijfveer tot verzet. Hij typeerde zelf wat er in hem omging: *“Een verhevigd flamingantisme botste op verhevigde Franse onwil en kreeg aldus een meer strijdend karakter.”* In mei 1915 werd hij overgebracht naar het gevangenenkamp van Göttingen. Hij kon er zich niet onttrekken aan de aldaar heersende sfeer. *“Göttingen was een onderdeel van de Duitse ‘Flamenpolitiek’ in zijn moeizame en vaak tegenstrijdige ontwikkeling.*

Het was voor de activistische beweging een bevoorrechte kweekvijver voor het vormen van activistische militanten.” Gust Balthazar kreeg er het aanbod om deel te nemen aan het intense culturele leven, ging er concreet op in maar bleef zich niettemin hevig afzetten tegen het radicale activisme en tegen de vereniging Volksopbeuring. Zijn dagboek bevat dan ook heel wat ongekennde informatie over de rol en het optreden van de Göttingse professor Stange die wetenschappelijk adviseur was van de kampcommandant en die de uitgesproken steun van de kampleiding genoot. Aan het einde van de oorlog had Balthazar geen moeite om zich te verantwoorden tegenover zijn basis en kon hij zijn plaats in het Gentse partijlandschap probleemloos hervatten.

Van dan af kende zijn politieke status een snelle opgang. Reeds in 1923 werd hij schepen van de stad Gent. Nog belangrijker was zijn succesrijke inzet voor de culturele opwaardering van het socialistisch lijfblad *Vooruit*: in 1927 werd hij er de grote baas. Zijn verkiezing tot volksvertegenwoordiger in 1929 duidde erop dat hij regionaal de top van de partijhiërarchie had bereikt. Even later deed zich echter een aangelegenheid voor waarvan de repercussies lang zouden doorwerken. In maart 1934 werd de Bank van de Arbeid door de economische crisis getroffen en ging ook het industrieel imperium dat zijn “godfather” Anseele had opgebouwd roemloos ten onder. Hoewel Balthazar meteen tot de belangrijkste figuur in de Gentse BWP-Federatie uitschoot, ondervond ook hij enige collaterale schade. Het belemmerde evenwel de stap naar het ministerschap niet: Paul Henri Spaak nam hem op in zijn drieledige regering in 1938 en Hubert Pierlot kon hem evenmin voorbijzien bij de vorming van zijn drieledige regering van Nationale Unie in 1939.

Het verloop en de verwickelingen rond de Tweede Wereldoorlog zouden hem finaal ten gronde richten. Op basis van schraal bronnenmateriaal beschrijft de historicus Herman Balthazar in een objectief maar beklemmend verhaal op welke grondige wijze zijn grootoom uit zijn machtsbasis werd gewrikt. De impact van toevallige omstandigheden en van andere meer doordachte en doeltreffende afbraakmiddelen, was in dat proces uiteenlopend. Na zijn late oversteek vanuit Frankrijk naar Londen, bleek dat de aanwezige regeringsleden de hoofdrollen reeds onder elkaar hadden verdeeld en dat er voor hem slechts een onopvallende bijrol restte; anderzijds bleven sommige van zijn oude kompanen bij de *Vooruit* in het bezette gebied te lang dralen om het heft over het collaborerende dagblad uit handen te geven; van zijn kant deed een ambitieuze Anseele junior, aan het hoofd van de verzetsbeweging bestaande uit jonge militanten, heel bewust de herinnering aan de afwezige leider vergeten; ook kwamen sluimerende reminiscenties aan de verdwenen Bank van de Arbeid weer tot leven; er ontstond een vervreemding tussen hem en de vrouw die hij zo intens had liefgehad. Teruggekeerd te Gent in 1944 zag Gust Balthazar zich geconfronteerd

met die compacte oppositie en hij mislukte heilloos in zijn pogingen om zijn vooroorlogs aanzien te heroveren.

In het tweede deel van het boek stelt Nico Van Campenhout het tweede dagboek voor. Leo Picard werd in 1888 in Antwerpen geboren “als vijfde in een gezin met zes kinderen van de vrijzinnige Henri Picard die een kruidenierswinkel uitbaatte”. Hij groeide op in een totaal andere wereld dan die van Gust Balthazar. Aan het Koninklijk Atheneum te Antwerpen waar hij zijn klassieke humaniora doorliep, werd hij lid van de scholierenvereniging De Vlaamsche Bond en bevriend met andere taalliefhebbers met wie hij in het activisme zou terechtkomen. Zijn herhaalde pogingen om het diploma van doctor in de geschiedenis te behalen, en dat zowel aan de Université Libre de Bruxelles als aan de Universiteit te Gent, vielen telkens faliekant uit. Hij hield er vooral een diepe bewondering voor een van zijn professoren met name Henri Pirenne aan over. Hij sloot zich aan bij de kring Ter Waarheid die een Vlaams-radical afsplitsing was van de vrijzinnig-liberale ‘t Zal Wel Gaan. Van mei 1914 af begon hij de mogelijkheid te overwegen om een zuiver Vlaamse partij met een eigen Vlaamsgezinde krant op te richten die zou strijden voor eentaligheid in Vlaanderen en voor Groot-Nederlandse culturele samenwerking. Zijn dagboek aantekeningen dateren uit deze periode en bevatten geen enkele verwijzing naar de wreedheden die het Duitse leger bij de inval had gepleegd en zelfs niet naar de brand van de universiteit en van de stad Leuven. Ze tonen verder ook nog aan dat zijn politieke opvattingen nogal volatiel waren. Na een vlucht naar Nederland kwam hij eind oktober 1914 opnieuw te Gent aan en nam er vrijwel onmiddellijk contact op met de radicaal-flamingantische kring rond de Nederlandse dominee Jan Derk Domela Nieuwenhuis Nyegaard, die zich in opdracht van de bezetter inzette voor de realisatie van de *Flamenpolitik*. In oktober 1914 werd Picard betrokken bij de kring Jong-Vlaanderen. Die nam zich voor te ijveren voor de inlijving van Vlaanderen, – inclusief Frans-Vlaanderen –, bij Duitsland om zo uiteindelijk de Belgische staat te vernietigen. Zijn inzet voor de oprichting van een krant die de publieke opinie in *Deutschfreundliche* zin zou beïnvloeden, werd uiteindelijk beloofd: op 21 februari rolde dan *De Vlaamsche Post* met hemzelf als hoofdredacteur, van de pers. Onder druk van andere meer gematigde Vlaamsgezinde overtuigingen, temperde hij geleidelijk zijn eigen meningen wat hem finaal in botsing bracht met de kern van zijn redactie. Hij besloot uiteindelijk zijn ontslag aan te bieden en trok naar Nederland. Van daar uit bleef hij de activistische beweging steunen. Zo trad hij eind 1918 in dienst van het Haagse blad *Het Vaderland* en sloot er aan bij de *Deutschfreundliche* trend die toen in het neutrale Nederland heerste. In het interbellum nam hij tegenover de Vlaamse beweging een eerder geïsoleerde positie in. Bij het uitbreken van de Tweede Wereldoorlog opteerde hij opnieuw voor een zekere ‘accommodatiepolitiek’. Niet voor lang evenwel. Van februari 1941 af gaf hij die visie op en begon openlijk kritiek op het

regime te uiten. Dat leverde hem zijn ontslag bij *Het Vaderland* op, een schrijfverbod en een gevangenisstraf. Na de Tweede Wereldoorlog keerde hij terug naar België en begon een tweede carrière, eerst als redacteur en later als redactiechef bij *De Standaard*.

Afgezien van de twee schitterende biografieën en twee tekstuutgaven voorzien van uitvoerige voetnoten, bevat het boek tevens een uitgewerkte namenindex per dagboek en één algemene index, naast een prachtverzameling van eigentijdse foto's waardoor sommige episodes van beide hoofdpersonen zichtbaar vorm krijgen.

[Romain Van Eenoo]
